

Boş Zaman ve Rekreasyon Konulu Lisansüstü Tezlerde Araştırma Paradigması Eğilimi (Research Paradigm Tendency in Graduate Theses on Leisure and Recreation)

* Barış ÇIVAK^a, Oktay EMİR^b

^a Anadolu University, Faculty of Tourism, Department of Tourism Management, Eskişehir/Turkey

^b Anadolu University, Faculty of Open Education, Department of Distance Education, Eskişehir/Turkey

Makale Geçmişi

Gönderim Tarihi:14.06.2021

Kabul Tarihi:21.09.2021

Anahtar Kelimeler

Araştırma paradigması

Ontoloji

Epistemoloji

Metodoloji

Boş zaman ve rekreasyon çalışmaları

Öz

Bu çalışmanın amacı, boş zaman ve rekreasyon alanındaki araştırma paradigması eğilimlerini ortaya çıkarmaktır. Çalışmada, boş zaman ve rekreasyon konusunda yapılmış 198 lisansüstü tez incelenerek alandaki hâkim paradigma ve alternatif paradigmalar sınıflandırılmıştır. Çalışmaların sınıflandırılmasında NVivo 12 nitel veri analizi programı kullanılarak konu başlığı, özet, yöntem ve sonuç bölümleri taranarak çalışmadaki hâkim paradigma belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre boş zaman ve rekreasyon konusunda yapılan lisansüstü tezlerde pozitivismin ağırlıklı olduğu, ancak son yıllarda bu eğilimin gittikçe düştüğü görülmüştür. Araştırmacıların büyük çoğunluğunun ontolojik olarak realizmi; epistemolojik olarak pozitivismi benimseme eğiliminde olduğu saptanmıştır. Ayrıca araştırmalarda nicel yöntemlerin baskın olduğu görülmüştür. Çalışmadan elde edilen diğer bir sonuç ise, boş zaman ve rekreasyon konusundaki çalışmaların büyük oranda pragmatist/işlevselci perspektifte ele alınmasıdır.

Keywords

Research paradigm

Ontology

Epistemology

Methodology

Leisure and recreation studies

Abstract

The aim of this study is to reveal research paradigm trends in the field of leisure and recreation. In the study, 198 postgraduate theses on leisure and recreation were examined and the dominant paradigm and alternative paradigms in the field were classified. In the classification of the studies, the dominant paradigm in the study was determined by scanning the topic, summary, method and conclusion sections by using the NVivo 12 qualitative data analysis program. According to the results, it has been observed that positivism is dominant in postgraduate theses on leisure and recreation, but this trend has been decreasing in recent years. It has been determined that the majority of researchers adopt realism (ontologically), and positivism (epistemologically). In addition, it has been observed that quantitative methods are dominant in studies. Another result obtained from the study is that studies on leisure and recreation are mostly handled in a pragmatist/functionalist perspective.

Makalenin Türü

Araştırma Makalesi

* Sorumlu Yazar

E-posta: bariscivak@anadolu.edu.tr (B. Çivak)

DOI: 10.21325/jotags.2021.887

GİRİŞ

Sosyal bilimciler kendi disiplinlerinde veya disiplinler arası çalışmalarda çeşitli ve karmaşık birçok fenomeni incelerler. Bu sosyal fenomenleri tanımlamak, araştırmak ve anlamak için araştırmacılar farkında olsun ya da olmasın bir paradigmadan hareket ederek çalışmalarını yürütürler. 20. yüzyılın büyük bir bölümünde sosyal bilimlerde kullanılan araştırma metodolojisi, büyük ölçüde doğa bilimlerinden transfer edilen, gözlemlenip ölçülebilen şeyleri araştırmakla ilgili olan pozitivist bakışa dayanmaktaydı. Ancak son yıllarda sosyal bilimlerdeki bazı araştırmacılar bu anlayışı terk etmeye ve alternatif paradigmalara yönelmeye başladılar (Tuli, 2010, s. 98). Pozitivist paradigmanın dışında kalan bu paradigmlar, toplumsal fenomenleri anlamaya ve açıklamaya odaklanan *yorumlayıcı paradigma* ile ideoloji eleştirisi yapan, yabancılaşma, metalaşma, ezme ve ezilme pratiklerini inceleyen *eleştirel paradigma* (Çıvak & Sezerel, 2018) olarak sınıflandırılmaktadır. Cohen, Manion ve Morrison (2007), pozitivist ve yorumlayıcı paradigmanın iki baskın dünya görüşü olduğunu ve bu ayrımın nicelci ve nitelci bir ayrıma neden olduğunu belirtmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı, boş zaman ve rekreasyon alanındaki araştırma paradigması eğilimlerini ortaya çıkarmaktır. Literatürde, turizm, boş zaman ve rekreasyon konulu çalışmaların bibliometrik analizini yapan yabancı (bkz. Palmer & Sese, 2005; Hall, 2011; Okumuş, Koseoglu & Ma, 2011; Barrios, Borrego, Vilaginés, Ollé, & Somoza, 2008; Niñerola, Sánchez-Rebull, & Hernández-Lara, 2019; Vishwakarma & Mukherjee, 2019; Merigó, Mulet-Forteza, Martorell & Merigó-Lindahl, 2020) ve yerli çalışmalar (bkz. Demirebulat & Dinç, 2017; Özel & Kozak, 2012; Çiçek & Kozak, 2012; Tayfun, Küçükergin, Ayşen, Eren & Özekici, 2016; Yersüren & Özel, 2020) mevcuttur. Ancak araştırma paradigması üzerine yapılan çalışmaların kısıtlı olduğu görülmektedir. Çıvak ve Sezerel (2018), Türkiye’de turizm alanında yayın yapan hakemli dergilerde 2013-2017 yılları arasında yayınlanan makaleleri inceleyerek, turizm araştırmalarında benimsenen araştırma paradigmalarını sınıflandırmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre Türkçe turizm literatüründe pozitivistin ağırlıklı olduğu, yorumlayıcı paradigma ve eleştirel paradigmanın ise araştırmalarda sınırlı derecede yer bulduğunu göstermektedir. Yayla ve Ergün’ün (2020) Türkçe lisansüstü tezleri incelediği çalışmasında hâkim paradigmanın pozitivist olduğu ifade edilmektedir. Bu çalışmada ise, boş zaman ve rekreasyon alanında yapılmış lisansüstü çalışmalardaki hâkim paradigma ve alternatif paradigmlar incelenmiştir. Bu açıdan çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada paradigma kavramı ve farklı paradigma türlerine ilişkin kısa bir literatür verilmiş, rekreasyon konusunda Türkçe lisansüstü tezler incelenmiş ve paradigma eğilimleri bulgularda sunulmuştur. Çalışmanın sonuç bölümünde bulgulardan hareketle üretilen bilgilere yer verilmiştir.

Kuramsal Çerçeve

Paradigma Kavramı

Paradigma kavramının bilim camiasında tartışılmasında büyük payı olan ve kavramı tanıtan Thomas Kuhn (2017), birbiriyle yarışan farklı bilimsel yaklaşımlara paradigma adını vermiştir ve paradigmayı bilim topluluğunun çalışmalarında örnek aldığı model ve bilim topluluğunun paylaştığı bütün değerler ve alışkanlıklar olarak ifade etmiştir. Bununla birlikte, paradigma kavramı “dünya görüşü” ile eş anlamlı kullanılarak gerçek dünyanın karmaşıklıkları hakkında düşünmenin ve anlamlandırmanın bir yolu olarak ifade edilmektedir (Creswell & Clark 2011; Lincoln 1990; Patton 2002). Koçel (2003), paradigmanın bilim insanlarına araştırmalarında yol gösteren bir

pencere ya da gözlük işlevi gördüğünü belirtmiştir. Kısaca, paradigma olay ve olgulara bakma yoludur (Tutar, 2013, s. 602) denilebilir.

Tarihsel süreçte üzerinde sıkça tartışılan paradigma kavramını Kuhn, “belli bir bilimsel yaklaşımın doğayı sorgulamak ve doğada bir ilişkiler bütünü bulmak için kullandığı açık ya da örtülü bütün inançları, kuralları, değerleri ve kavramsal/deneysel araçları kapsayacak biçimde ele almıştır” (2017, s. 16). Kuhn (2017), bir paradigmaya kavuşan bilim dalının dogmatik bir yapıya bürünerek kendi bilim yapma yöntemlerini ve kuramları dışında kalan bilgilere kapalı olduğunu söyler. Alanında araştırma yapan kişi de hâkim paradigma çerçevesinde kalarak alanı yeniden kurmaya çabalamamakta, ortaya attığı her kavramın meşruluğunu göstermek zorunda kalmamaktadır (Öztürk, 2012, s. 177). Bu durum araştırmacı için bir avantaj gibi görünse de Kuhn’un belirttiği gibi araştırmacının farklı perspektiflere kapalı olmasına da neden olmaktadır. Bu durumda alandaki hâkim paradigmanın gölgesinde yapılan çalışmaların iradi olarak yapılmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır (Özen, 2002). Kuhn (2017), alana yerleşmiş ve meşru olan paradigma dönemini “olağan” ve “normal” bilim olarak ifade etmekte, olağan bilim sırasında geçerli olan düşünce/mantık kuralları ve ölçütlerin belli bir geleneğe bağlı olduğu için farklı bir seçime olanak tanımadığını belirtmektedir. Çünkü farklı paradigmalardan birbiriyle bağdaşmaz nitelikte fikirler ürettiğini belirtir ve bu durumu Newton ve Einstein üzerinden örnekler. Newton yasalarının geçerli olduğu bir dünya ile Einstein yasalarının geçerli olduğu bir fiziksel dünya asla özdeş olamazlar. Birinin doğru kabul edildiği yerde diğerinin yanlış olması gerekmektedir. Bu durumda, farklı paradigmalardan arasındaki seçim kapitalist düzen ile sosyalist düzen arasındaki seçim kadar radikal olmaktadır.

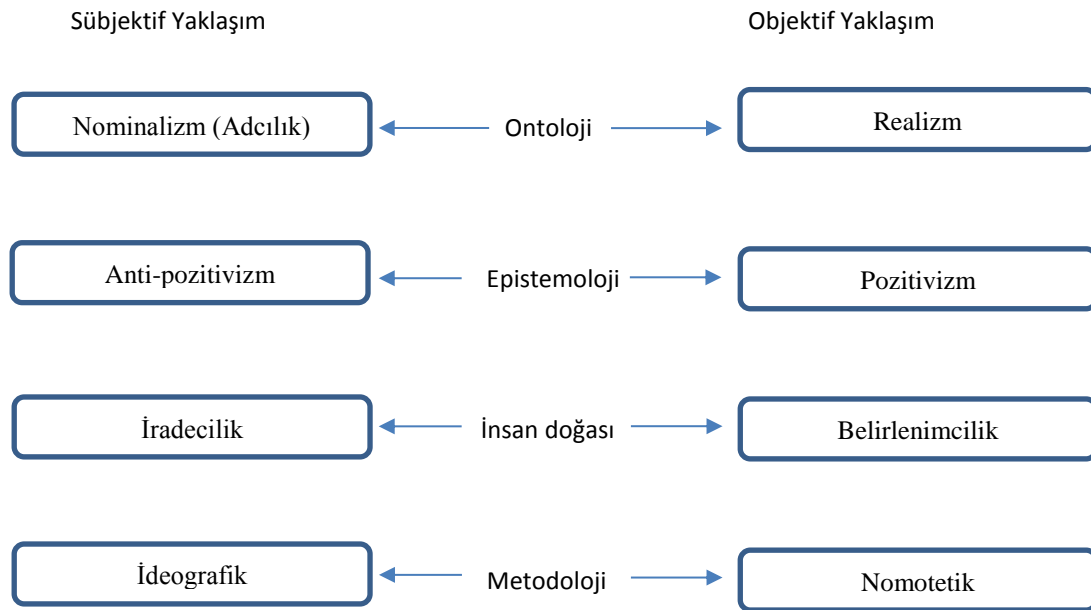
Paradigma tartışmasını bir adım öteye taşıyan Burrell ve Morgan (1979) tüm teorilerin bir felsefe ve toplum teorisine dayandığını ve bu felsefi varsayımların ontoloji, epistemoloji, insan doğası ve metodoloji olmak üzere dört varsayımdan oluştuğunu öne sürmektedir. Öncelikle tüm sosyal bilimciler temel bir ontolojik soruyla karşı karşıyadır: Gerçeklik bireyin dışında mıdır yoksa bireysel bilince empoze mi edilmiştir? Diğer bir ifadeyle, gerçeklik bireylerden bağımsız bir şekilde mi var yoksa kişinin zihninin bir ürünü mü? Bu soruların cevabı sosyal bilimcinin realist ya da nominalist olmasını belirlemektedir. Kısaca ontoloji, varlık felsefesi anlamına gelmekte ve varlığın ve varoluşun incelemesini yapmaktadır (Jacquotte, 2002). Ontolojik tartışmalar birbirine taban tabana zıt iki farklı düşünce etrafında tartışılmaktadır. Bunlardan ilki ve sübjektif kategoride bulunan nominalizmdir. *Nominalizm*, bireysel bilişin dışındaki sosyal dünyanın, gerçekliği yapılandırmak için kullanılan isimlerden, kavramlardan ve etiketlerden başka bir şeyden oluşmadığı varsayımından hareket eder. Nominalistler, kullanılan 'isimleri', dış dünyayı tanımlama, anlamlandırma ve müzakere etme araçları olarak görmektedir. *Realizm* ise, bireysel bilişin dışındaki sosyal dünyanın, somut ve nispeten değişmez yapılardan oluşan gerçek bir dünya olduğunu varsayar. Realistler, bu yapıları etiketlese de algılamasak da bunların hala ampirik varlıklar olarak var olduklarını ileri sürerler (Cohen vd., 2007, s. 7; Burrell & Morgan, 1979, s. 4).

İkincisi ise, ontolojik sorunla bağlantılı epistemolojik varsayımdır. Epistemoloji, bilginin doğası, kapsamı ve kaynağıyla ilgilenen felsefe dalıdır (Quine, 1969). Bilginin temelleri hakkındaki bu varsayım, bireyin dünyayı nasıl anlamaya başlayıp bunu diğer bireylere nasıl iletmesiyle ilgilidir. Bilginin somut bir biçimde elde edilebilecek ve aktarılabilir bir şey mi yoksa öznel, benzersiz bir deneyime ve kavrayışa mı dayandığı sorusuyla ilgilidir. Bilginin elde edilmesi ve aktarımına ilişkin iki farklı yapının olduğu görülmektedir. İlk olarak pozitivist epistemoloji, özünde doğa bilimlerine hâkim olan geleneksel yaklaşımlara dayanmakta ve varsayılan düzenliliklerin yeterli bir deneysel

araştırma programı tarafından doğrulanabileceğini iddia etmektedir. Anti-pozitivizm ise, sosyal dünyanın esasen göreceli olduğunu ve sadece incelenecek faaliyetlere doğrudan katılan bireylerin bakış açısından anlaşılabilirliğini iddia etmektedir (Burrell & Morgan, 1979, s. 5).

Üçüncü varsayım ise, insan doğasıyla ilgilidir. Sosyal bilimlerde insanların ve deneyimlerinin çevrenin bir ürünü olarak kabul edildiği yani insanların dış koşullarıyla şartlandırıldığı bir görüş olan belirlenimci ve insana çok daha yaratıcı bir rol atfeden 'özgür iradenin' sahnenin merkezini işgal ettiği bir bakış açısını içeren iradecilik tartışmaları yer almaktadır (Burrell & Morgan, 1979, s. 6).

Dördüncü varsayım ise, metodolojidir. Üç varsayımdan her biri, kişinin sosyal dünya hakkındaki bilgiyi araştırma ve elde etme girişiminin önemli sonuçları vardır ve sosyal bilimciyi farklı metodolojiye yönlendirmesi normaldir. Diğer tartışmalarda olduğu gibi metodoloji tartışması da iki kutupta sürmektedir. İdeografik yaklaşım, kişinin sosyal dünyayı ancak araştırılan konunun bilgisini ilk elden elde ederek anlayabileceği görüşüne dayanır. Araştırmacının araştırma öznesine yaklaşması ve onun ayrıntılı bir şekilde betimlenmesi gerektiği ifade edilir. Bu noktada kişinin araştırmanın kapsamında yer alan olay ve olguların izini sürmek için 'içeri girmesi' gerektiği vurgulanır. Nomotetik yaklaşım ise, araştırmayı sistematik protokol ve tekniğe dayandırmanın önemini vurgular. Bilimsel titizlik kurallarıyla hipotezleri test etme sürecine odaklanarak doğa bilimlerinde kullanılan yaklaşım ve yöntemlerle araştırma nesnesi incelenir. Niceliksel araştırma teknikleri olan anketler, testler ve her türden standartlaştırılmış araştırma araçları buna dahildir (Burrell & Morgan, 1979, s. 6-7).

Şekil 1. Sosyal Bilimin Doğası Hakkındaki Varsayımlar (**Kaynak:** Burrell & Morgan, 1979, s. 3)

Paradigma Sınıflandırması

Toplumsal fenomenlerin incelenmesine yönelik tüm yaklaşımlar bir referans çerçevesinde yer almakta ve araştırılan konunun doğasına ilişkin belirgin bir görüşü yansıtmaktadır. Buna göre temelde insan ilişkilerindeki düzenle ilgilenen bir sosyoloji olan düzenleme sosyolojisi "toplumun neden bir varlık olarak sürdürüldüğü ve neden parçalanmak yerine bir arada durma eğiliminde olduğunu anlama ve açıklamaya" odaklanmaktadır. Diğer bir sosyoloji türü ise, radikal değişim sosyolojisidir ve düzen sosyolojisiyle taban tabana zıttır. Temel kaygısı, toplumdaki radikal değişim, çatışmalar, tahakküm tarzları ve çelişkileri bulmaktır. İnsanın, maddi ve manevi

yoksunluğuna odaklanır, gerçekliğe olduğu kadar potansiyele de baktığı için genellikle vizyoner ve ütöpiktir; olanla değil, mümkün olanla ilgilenir; statükonun kabulü yerine alternatiflere kapı aralar. Marksizm radikal değişim sosyolojisine iyi bir örnektir (Burrell & Morgan, 1979, s. 16-17).

Burrell ve Morgan (1979) yapmış olduğu dörtlü paradigma sınıflandırmasına göre düzen sosyolojisinde işlevselci ve yorumlayıcı paradigma yer alırken; radikal değişim sosyolojisi içinde radikal hümanist ve radikal yapısalcı paradigmlar yer almaktadır. Bu iki zıt kutup arasında en temel fark ideolojik ayrımdır. Dörtlü paradigma sınıflandırmasının yanında sosyal bilimlerde kabul görmüş üçlü paradigma sınıflandırmasının olduğu (Scotland, 2012; Akış Roney, 2011; Creswell, 2014; Cohen vd., 2007; Tribe, 2001) ve günümüz sosyal bilimleri için daha uygun olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle bu çalışmada pozitivist, yorumlayıcı ve eleştirel paradigmanın içinde yer aldığı üçlü sınıflandırma kullanılmıştır.

Pozitivizm

Pozitivizm, sosyal olayları yöneten evrensel yasaların olduğu varsayımına dayanır ve bu yasaları ortaya çıkarmak, araştırmacıların sosyal fenomenleri tanımlamasını, tahmin etmesini ve kontrol etmesini sağlamaktadır (Tuli, 2010: 103). Geleneksel görüşü benimseyenler, sosyal bilimleri büyük ölçüde doğa bilimlerine benzer biçimde görüp ele almakta ve sosyal dünyayla ilgili yasaları keşfetmeye çalışmaktadır (Schulze, 2003; Krauss, 2005). Nihai amacı insan davranışının evrensel nedensel yasalarını keşfetmektir (Neuman, 2016, s. 122). Pozitivist araştırmacılar sebeplerin sonucu belirlediği nedenselci bir felsefeyi savunmakta ve ele aldıkları konuları küçük ve bağımsız parçalara indirgeyerek (Creswell, 2014, s. 7) test etmek üzere araştırma tasarımı yapmaktadırlar. Bu araştırmalarda toplumsal fenomenler hakkında genelleme yapabilmek, onlarla ilgili tahminde bulunabilmek ve olguların nedenlerini açıklamak üzere nesnel gözlemler, ölçütler ve dikkatli bir biçimde tasarlanmış deneyler yapılır (Glesne, 2014, s. 10).

Pozitivizmde, ontolojik olarak sosyal ve doğal dünyanın evrensel yasalarla yönetildiği realist yaklaşım hakimdir. Buna göre sosyal dünyanın, somut ve değişmez yapılardan oluşan gerçek bir dünya olduğu savunulur. Epistemolojik olarak, nesnel ve nicel araştırmayla uyusmaktadır (Creswell, 2014).

Yorumlayıcı Paradigma

Yorumlayıcı paradigma, Yunan ve Roma felsefelerine kadar uzanmakla birlikte 18. yüzyıl Alman filozofu Immanuel Kant'ın çalışmalarıyla ortaya çıkmıştır. Daha sonra Wilhelm Dilthey, Max Weber ve Edmund Husserl gibi sosyal bilimciler tarafından genişletilmiştir. Bu filozoflar dünyanın akıl ya da düşüncelerden bağımsız olamayacağını belirtmektedir (Glesne, 2014, s. 10). Gerçekliğin göreceli olduğunu ve gerçeklere duyularımızın aracılık ettiğini iddia eden yorumlayıcı paradigma, (Scotland, 2012, s. 11) bilinç olmadan dünyanın anlamsız olduğunu, gerçekliği bilincin zaten anlama gebe olan nesnelere etkileşime girdiğinde ortaya çıktığını belirtir (Crotty, 1998, s. 43). Yorumlayıcı paradigma ontolojik olarak nominalisttir. Yani bireysel bilişin dışındaki sosyal dünyanın isimlerden, kavramlardan ve etiketlerden ibaret olduğunu ve bu etiketlerin dış dünyayı anlamlandırmak üzere kullanıldığını belirtir (Burrell & Morgan, 1979). Yorumlayıcı paradigma epistemolojik olarak subjektiftir. Bu durumu Crotty şu şekilde ifade etmektedir (1998, s. 43):

“Bir ağaç, ağaç diyen biri olmadan ağaç değildir. Anlam keşfedilmez; bilinç ve dünya arasındaki etkileşim yoluyla inşa edilir”.

Yorumlayıcı paradigmayı benimseyen araştırmacılar sosyal dünyayı ve fenomenleri konu alarak sosyal dünyanın ağzından konuşmayı (speak for itself) tercih etmektedir (Tribe, 2001, s. 445). Yorumlayıcı paradigma, pozitivist paradigmanın sorduğu “neden” sorusu yerine “nasıl” sorusuna odaklanarak dışarıda gözlenen davranışların taşıdığı anlamları kültür ve değer temelli olarak ele almaktadır (Akış Roney, 2011). Yorumlayıcı paradigma, insanların yaşam deneyimlerine, olgulara, olayların işleyişini keşfetmeye yönelik olduğu için metodolojik olarak ideografiktir ve nitel araştırma yöntemlerini teşvik eder.

Eleştirel Paradigma

Eleştirel paradigma, insan ürünü olan kalıplaşmış tarihsel, ekonomik, toplumsal ve kültürel değerlerin “olağan” ve “normal” olma hallerini sorgulamakta; genel olarak ideoloji eleştirisi yaparak, yabancılaşma, metalaşma, ezme ve ezilme pratiklerini incelemektedir (Çıvık & Sezerel, 2018). Eleştirel araştırmacılar/kuramcılar, çarpıtılmış yapıların sürekliliğini sağlayan ilişkili yapıları, mekanizmaları ve süreçleri ortaya çıkarmaya çalışırlar (Prasad, 2005) ve pozitivist perspektifi tam cepheden hedef alarak eleştirirler. Eleştirel paradigma, ontolojik olarak, nominalist; epistemolojik olarak anti-pozitivisttir. Ayrıca, eleştirel paradigmayı benimseyen araştırmacılar nitel araştırma yöntemini tercih etmektedir (Akış Roney, 2011).

Eleştirel paradigmanın kökeni Karl Marx’a kadar uzanır. Sonrasında Theodor Adorno, Erich Fromm ve Herbert Marcuse tarafından detaylandırılmıştır. Ayrıca eleştirel paradigma 1930’larda kurulan Frankfurt Okulu tarafından geliştirilen eleştirel kuramla bağlantılıdır (Neuman, 2016, s. 141) ve bu araştırmacıların yaptıkları çalışmalar eleştirel paradigmanın oluşmasında ve güçlenmesinde önemli rol oynamışlardır. Eleştirel kuram, bilimsel bilginin ancak eleştiri yoluyla üretilebileceğini iddia etmektedir. Eleştirel kurama dayalı çalışmalar ezme ve ezilme pratiklerinin tarihsel ve güncel koşullarını eleştirmekte ve değişmesi için yollar aramaktadır (Glesne, 2014, s. 12). Eleştirel sosyal bilim çalışmaları genel olarak toplumda ezilmiş ve dışlanmış bireyleri konu edinir. Eril tahakküme maruz kalmış kadınları (Bourdieu, 2018), ezinlerin bakış açılarını (Freire, 2006), tahakküm pratiklerini (Scott, 2018) ele alarak açığa çıkarır. Böylece ezilenlerin ve dışlananların özgürleşmesi (Neuman, 2016) için bir adım atılır.

Yöntem

Bu çalışmada, boş zaman ve rekreasyon alanında yapılmış çalışmaların paradigma eğilimlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır ve bu amaçla bibliyometrik analiz kullanılmıştır. Bibliyometri, bir disiplinde/çalışma alanında atıflar, yazar bağlantıları, anahtar kelimeler, tartışılan temalar ve kullanılan yöntemler de dahil olmak üzere verileri temel/ileri istatistiksel teknikler aracılığıyla sıralayarak disiplinlerin ilerlemesini değerlendirmek ve izlemek için kullanılan bir yaklaşımdır (Diodato & Gellatly, 2013, s. 13-14). Bibliyometri, “fiziksel olarak yayınlanmış birimlerin niceliksel çalışması” (Broadus, 1987, s. 376); “yayınlarla ilişkin bilgilerin matematiksel ve istatistiksel hesaplarla sınıflandırılması ve değerlendirilmesi”; (Sengupta, 1988) ve “disiplinin entelektüel, kavramsal ve sosyal açıdan nasıl geliştiğini analiz eden bir araç” (Zupic ve Čater, 2015) gibi ifadelerle tanımlanmaktadır.

Bibliyometrik analiz, özellikle belirli disiplinlerin gelişimini izlemek ve değerlendirmek için her geçen gün daha fazla kullanılmaktadır (Zupic & Čater, 2015, s. 429). Turizm, boş zaman ve rekreasyon alanında, alanın hala parçalı ve dağınık yapısından dolayı (Koseoglu, Rahimi, Okumus ve Liu, 2016) yapılan çalışmaların bir çatı altında toplanması zor olsa da bibliyometrik çalışmalar alanın olgunlaşmasına katkı sağlamaktadır. Bu çalışmada rekreasyon konusunda çalışmaların temel özelliklerine ve paradigma eğilimine odaklanılarak akademik bilgi birikimine katkı

sağlanması amaçlanmıştır. Çalışmada, 2017-2021 yılları arasında rekreasyon konusunda yapılmış lisansüstü çalışmalar dahil edilmiştir.

Yapılan taramada 200 lisansüstü teze ulaşılmıştır. Ancak bir çalışmanın erişimi kısıtlandığı için bir çalışma da alanla alakasız olduğu için 198 lisansüstü tez incelenmiştir. Paradigma sınıflandırılması yapılırken literatürde kabul gören üçlü sınıflandırma tercih edilmiştir (Glesne, 2014; Tribe, 2001). Paradigma sınıflandırılmasında kullanılan anahtar kavramlar ise tablo 1’de verilmiştir. Buna göre, evrensel yasalar, hipotezler, neden-sonuç ilişkileri, genelleme, nesnellik vurgusu içeren çalışmalar pozitivist paradigma; durum analizi, kuram oluşturma, etnografya, fenomenoloji vb. yöntemlerle olguları ve olayları anlama ve açıklamaya yönelik çalışmalar yorumlayıcı paradigma; emek sömürüsü, tahakküm, ezme ezilme pratikleri, kadın hakları, özgürlük, kapitalizm karşıtlığı gibi çalışmalar eleştirel paradigma çerçevesinde değerlendirilmiştir. Ayrıca paradigmaların sınıflandırılmasında, konu başlığı, özet, yöntem ve sonuç bölümleri taranmış, çalışmanın amacı ve ürettiği sonuçlar dikkate alınarak ait olduğu paradigma saptanmıştır.

Tablo 1. Paradigma Sınıflandırılmasında Kullanılan Anahtar Kavramlar

Paradigmalar	Anahtar Kavramlar
Pozitivist paradigma	Evrensel yasalar, hipotezler, neden-sonuç ilişkileri, genelleme, nesnellik vurgusu, anket, deney ve nesnel gözlemler.
Yorumlayıcı paradigma	Durum analizi, kuram oluşturma, etnografya, fenomenoloji çalışmaları ile olgu ve olayları anlama ve açıklama
Eleştirel paradigma	Emek sömürüsü, tahakküm, ezme ve ezilme pratikleri, kadın hakları, LGBT hakları, özgürlük çalışmaları, gentrifikasyon (soylulaştırma) vb.

Çalışmalar değerlendirilmesinde “yıl”, “araştırma yöntemi”, “çalışma alanı”, “konu” ve “paradigma” parametreleri kullanılmıştır. Çalışmalar ilgili parametreler çerçevesinde Nvivo 12 nitel veri analizi programı yardımıyla sınıflandırılmıştır. NVivo ve MaxQDA gibi nitel veri analizi programları son yıllarda nitel veri analizinde sıklıkla kullanılmaktadır (Bazeley & Jackson, 2013). Bu çalışmada Nvivo programı paradigma sınıflandırmasının daha kolay ve güvenilir bir şekilde yapılmasını sağlamak amacıyla kullanılmıştır.

Bulgular

Yapılan analizlere göre boş zaman ve rekreasyon konusunun farklı disiplinlerin ortak çalışma konusu olduğu görülmektedir. Sağlık Bilimlerinde, Fen Bilimlerinde, Eğitim Bilimlerinde, Güzel Sanatlar Bilimlerinde ve Sosyal Bilimlerde araştırmacıların ilgisini çekmektedir. Tablo 2’de görüldüğü üzere son beş yıldaki lisansüstü tezlerde boş zaman ve rekreasyon konusu farklı anabilim dallarında çalışılmaktadır. Buna göre en fazla “Rekreasyon Yönetimi”, “Beden Eğitimi ve Spor” anabilim dallarında çalışılmaktadır. Ayrıca “Beden Eğitimi ve Spor”, “Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri”, “Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi” ve “Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi” gibi alanlar benzer nitelikte eğitim müfredatına sahip olmakla birlikte isimlerinde küçük değişiklikler bulunmaktadır. Benzer şekilde “Spor Yöneticiliği”, “Spor Yönetimi”, “Spor Yönetimi ve Rekreasyon” anabilim dallarında da benzer eğitim-öğretim faaliyetleri olmasına karşın isimlerinde küçük nüanslar mevcuttur.

Tablo 2. Anabilim Dallarında Paradigma Eğilimi

Anabilim Dalları	P	Y	E	Top.	Anabilim Dalları	P	Y	E	Top.
Aile Hekimliği	1	-	-	1	Orman Mühendisliği	2	-	-	2
Aile Hekimliği Kliniği	1	-	-	1	Peyzaj Mimarlığı	9	3	-	12
Antrenörlük Eğitimi	1	-	-	1	Psikiyatri	1	-	-	1
Beden Eğitimi ve Spor	42	3		45	Radyo Televizyon Sinema	-	1	1	2
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri	2	-	-	2	Rekreasyon	13	3	-	16
Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi	3	-	-	3	Rekreasyon Yönetimi	38	6	-	44
Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi	2	-	-	2	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	-	-	1	1
Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği	5	-	-	5	Sosyoloji	3	1	-	4
Coğrafya	2	1	-	3	Spor Yöneticiliği	5	3	-	8
Çevre Mühendisliği	1	-	-	1	Spor Yönetimi	4	1	-	5
Eğitim Yönetimi ve Denetimi	1	-	-	1	Spor Yönetimi ve Rekreasyon	4	-	-	4
Endüstri Ürünleri Tasarımı	-	1	-	1	Şehir ve Bölge Planlama	2	1	-	3
Fizyoterapi ve Rehabilitasyon	1	-	-	1	Tarımsal Yapılar ve Sulama	2	-	-	2
İletişim ve Tasarım	1	-	-	1	Tekstil Mühendisliği	1	-	-	1
İletişim ve Toplumsal Dönüşüm	-	1	-	1	Temel Eğitim	1	-	-	1
İlköğretim	1	-	-	1	Turizm İşletmeciliği	8	2	-	10
İnterdisipliner Rekreasyon Yönetimi	2	-	-	2	Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik	2	-	-	2
İşletme	6	-	-	6	Yönetim Bilimleri	1	-	-	1
İşletme Yönetimi	1	-	-	1					

Anabilim dallarında paradigma eğilimi incelendiği pozitivist paradigmanın hâkim paradigma olduğu; yorumlayıcı ve eleştirel paradigmanın bilimsel araştırmalarda daha kısıtlı yer bulabildiği görülmektedir. Çalışmaların daha çok düzen sosyolojisinden hareketle inşa edildiği (pozitivizm ve yorumlayıcı); radikal değişim sosyolojisinin çok az referans alındığı görülmektedir. Boş zaman ve rekreasyon konusunda sadece iki eleştirel çalışmanın yapıldığı dikkat çekmektedir. Bu çalışmaların “Radyo, Televizyon ve Sinema” ile “Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi” anabilim dallarında yapıldığı saptanmıştır.

Elde edilen bulgulara göre boş zaman ve rekreasyon alanında son beş yıldaki lisansüstü tezlerin %88,4’ü (175 çalışma) yüksek lisans tezi, %10,6’sı doktora tezi (21 çalışma), %1’i (2 çalışma) tıpta uzmanlık tezidir. Yüksek lisans tezlerinin yıllara göre paradigma eğilimi incelendiğinde 2017 yılında %94,7 düzeyinde pozitivist paradigmanın hâkim olduğu ve ilerleyen yıllarda bu oranın gittikçe düştüğü görülmektedir. Yüksek lisans tezlerinde yorumlayıcı paradigmaya olan eğilimin gittikçe arttığı 2021 yılında %27,3 oranında olduğu görülmektedir.

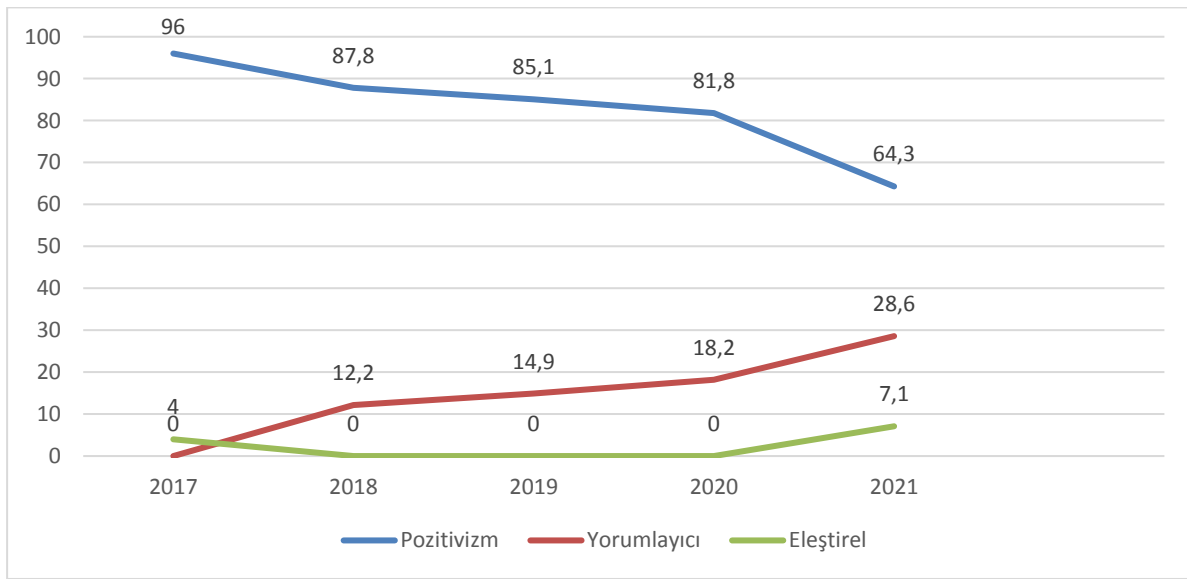
Doktora tezleri incelendiğinde 2017, 2018 ve 2019 yıllarında yapılmış doktora tezlerinin tamamı pozitivist iken, 2020 yılında yapılmış 7 çalışmadan birinin yorumlayıcı diğerlerinin pozitivist paradigmayla ele alındığı görülmektedir. 2021 yılında yapılmış iki çalışmadan biri pozitivist diğeri ise yorumlayıcı paradigmayla yapılmıştır. Son beş yılda doktora tezlerinde eleştirel paradigmaya rastlanılmamıştır.

Tablo 3. Tez Türüne Göre Hâkim Paradigma

Tez Türü	Yıl															Top.	
	2017 (N=96)			2018 (N=41)			2019 (N=74)			2020 (N=44)			2021 (N=14)				
	P	Y	E	P	Y	E	P	Y	E	P	Y	E	P	Y	E		
Yüksek Lisans	n	18	-	1	31	5	-	61	11	-	30	7	-	7	3	1	175
	%	94,7	-	5,3	86,1	13,9	-	84,7	15,3	-	81,1	18,9	-	63,6	27,3	9,1	88,4
Doktora	n	5	-	-	5	-	-	2	-	-	6	1	-	1	1	-	21
	%	100	-	-	100	-	-	100	-	-	85,7	14,9	-	50	50	-	10,6
Tıpta Uzmanlık	n	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	2
	%	100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	100	-	-	1
Top.	n	24	-	1	36	5	-	63	11	-	36	8	-	9	4	1	198
	%	96	-	4	87,8	12,2	-	85,1	14,9	-	81,8	18,2	-	64,3	28,6	7,1	

Şekil 2’te görüldüğü üzere boş zaman ve rekreasyon konulu lisansüstü tezlerde pozitivizmin hâkim paradigma olduğu ancak yıllara göre bu eğilimin düştüğü saptanmıştır. Bu alanda egemen araştırma paradigmasının pozitivizm olması “normal bilimin” pozitivizm ağırlıklı paradigmayla yürüdüğünü göstermektedir.

Şekil 2. Lisansüstü Tezlerin Yıllara Göre Paradigma Dağılımı (%)

Elde edilen bulgulara göre pozitivizm ile özdeşleşen nicel araştırma yönteminin lisansüstü tezlerde daha çok tercih edildiği görülmektedir. Buna göre 198 çalışmadan 160’ında (%80,8) nicel yöntemin, 30’unda (%15,2) nitel yöntemin ve 4’ünde (%8) karma yöntemin tercih edildiği görülmektedir. Pozitivist çalışmalarda metodolojik olarak nicel veya karma yöntemlerin tercih edildiği; yorumlayıcı ve eleştirel çalışmalarda ise nitel yöntemin tercih edildiği görülmektedir. Bu durum ontolojik ve epistemolojik varsayımların metodoloji seçimini etkilediğini (Burrell ve Morgan, 1979) göstermektedir. Bununla birlikte, yorumlayıcı paradigmayla yapılmış çalışmaların çoğunda pragmatist/işlevselci perspektifin benimsendiği tespit edilmiştir. Bu da rekreasyon ve boş zaman alanının yapısını ve bu alanda uzmanlaşan bireylerin dünya görüşüne dair önemli bir fikir vermektedir.

Tablo 4. Yönteme Göre Hâkim Paradigma

Yöntem		Yıl															Top
		2017 (N=96)			2018 (N=41)			2019 (N=74)			2020 (N=44)			2021 (N=14)			
		P	Y	E	P	Y	E	P	Y	E	P	Y	E	P	Y	E	
Nitel	n	23	-	-	34	-	-	61	-	-	33	-	-	9	-	-	160
	%	92	-	-	82,9	-	-	82,4	-	-	75	-	-	64,3	-	-	80,8
Nitel	n	-	-	1	-	5	-	-	11	-	-	8	-	-	4	1	30
	%	-	-	4	-	12,2	-	-	14,9	-	-	18,2	-	-	28,6	7,1	15,2
Karm	n	1	-	-	2	-	-	2	-	-	3	-	-	-	-	-	8
	%	4	-	-	4,9	-	-	2,7	-	-	6,82	-	-	-	-	-	4
Top	n	24	-	1	36	5	-	63	11	-	36	8	-	9	4	1	198
	%	96	-	4	87,8	12,2	-	85,1	14,9	-	81,8	18,2	-	64,3	28,6	7,1	

Elde edilen bulgulara göre lisansüstü tezlerin en çok sırasıyla boş zaman ve rekreasyon değerlendirme (n=66), rekreasyon alanlarının incelenmesi (n=20), boş zaman ve rekreasyon aktivitelerine ilişkin tutum (n=13), rekreasyon aktivitelerinin etkisi (n=13) konularında olduğu görülmüştür. “Boş zaman ve rekreasyon değerlendirme” konusunun içinde, boş zaman ve rekreasyon tercihleri, etkinliklere katılım, boş zaman yönetimi, boş zaman ve rekreasyon alışkanlıkları, rekreasyon deneyimleri gibi konular birleştirilerek oluşturulmuştur. Konularına göre sınıflandırma işlemi çalışmanın başlığı, anahtar kavramları ve içeriği dikkate alınarak yapılmıştır.

Konularına göre paradigma eğilimine bakıldığında konuların çoğunlukla pozitivist paradigmayla ele alındığı görülmektedir. Ancak dramatik oyunlar (n=1), edebiyat (n=1), kent mobilyaları tasarımı (n=1), rekreasyon turizmi (n=1), rekreasyon yönetimi (n=1), rekreasyon yönetiminde sürdürülebilirlik (n=1) konularında yorumlayıcı paradigmanın benimsendiği görülmektedir. Ayrıca boş zaman olgusu (n=1) ve boş zaman ve rekreasyon değerlendirme (n=1) konularında eleştirel çalışmaların mevcut olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Konulara göre Paradigma Eğilimleri

Konular	Paradigmalar			Konular	Paradigmalar		
	P	Y	E		P	Y	E
Boş Zaman Olgusu	-	-	1	Pazarlama	3	1	-
Boş Zaman Sıkılma Algısı	2	-	-	Psikoloji	2	-	-
Boş Zaman ve Rekreasyon Aktivitelerine İlişkin Tutum	13	-	-	Rekreasyon Aktiviteleri	4	2	-
Boş Zaman ve Rekreasyon Değerlendirme	59	6	1	Rekreasyon Aktivitelerinden Beklentiler	2	-	-
Boş Zaman ve Rekreasyon Engelleri	7	-	-	Rekreasyon Aktivitelerinin Etkisi	11	2	-
Ciddi Boş Zaman Algısı	2	-	-	Rekreasyon Alanlarının İncelenmesi	15	5	-
Çalışma Koşulları	1	-	-	Rekreasyon Alanlarının Potansiyel Değerlendirilmesi	5	2	-
Davranış	3	-	-	Rekreasyon Faaliyetlerine İlişkin Görüşler	1	1	-
Ders-Boş Zaman Çatışmaları	1	-	-	Rekreasyon Farkındalığı	3	-	-
Dramatik Oyunlar	-	1	-	Rekreasyon Hizmetleri	2	-	-
Edebiyat	-	1	-	Rekreasyon Planlaması	3	1	-
Eğitim	3	1	-	Rekreasyon Turizmi	-	1	-
Hizmet Kalitesi	4	-	-	Rekreasyon Yönetimi	-	1	-

Tablo 5. Konulara göre Paradigma Eğilimleri (Devamı)

İnternet Kullanımı	2	-	-	Rekreasyon Yönetiminde Sürdürülebilirlik	-	1	-
Kent Mobilyaları Tasarımı		1	-	Rekreasyonel Etkinlik Beklentileri	1	-	-
Kentsel Rekreasyon	1	-	-	Sosyal Medya Kullanımı	1	-	-
Kırsal Turizm	1	-	-	Sportif Rekreasyon	3	-	-
Kıyafet Tasarımı	1	-	-	Terapatik Rekreasyon	3	-	-
Liderlik	3	-	-	Video Oyunları	1	-	-
Medya Pratikleri ve Aile İçi İletişim	-	1	-	Yeni Medya Kullanımı	1	-	-
Örgütsel Davranış	3	-	-	Yerel Mutfak Tercihleri	1	-	-

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmanın temel amacı, 2017 ve 2021 yılları arasında boş zaman ve rekreasyon alanındaki Türkçe lisansüstü tezlerdeki paradigma eğilimini ortaya çıkarmaktır. Yapılan analizler sonucunda boş zaman ve rekreasyon alanında yapılmış lisansüstü tezlerde hâkim araştırma paradigmasının %84,8 oranla pozitivist paradigma olduğu tespit edilmiştir. Buna göre araştırmacıların büyük çoğunluğu ontolojik olarak realizmi; epistemolojik olarak pozitivismi benimsemiş eğiliminde olduğu saptanmıştır. Sosyal bilimlerde ontoloji ve epistemoloji, seçilen araştırma metodolojisinin türünü etkilemekte ve bu da araştırma tasarımı ve araçlarının seçimini yönlendirmektedir (Tuli, 2010, s. 105). Ayrıca ontolojik ve epistemolojik varsayımlar insan doğasını etkilediği için araştırmacıların belirlenimci perspektifi benimsediği ve nicel yöntemlerden yararlanma eğiliminde olduğu görülmüştür.

Boş zaman ve rekreasyon konusunun farklı bilim dallarının ilgisini çektiği ve sağlık bilimlerinde, fen bilimlerinde, eğitim bilimlerinde, güzel sanatlar bilimlerinde ve sosyal bilimlerde çalışıldığı saptanmıştır. Ancak en fazla sosyal bilimlerde çalışıldığı görülmüştür. Alanda en fazla, boş zaman ve rekreasyon değerlendirme, rekreasyon alanlarının incelenmesi, boş zaman ve rekreasyon aktivitelerine ilişkin tutum konularında çalışıldığı saptanmıştır. Toker (2021) ise, rekreasyon anabilim dalında yapılmış lisansüstü tezler üzerine yaptığı incelemesinde tezlerin çoğunlukla rekreatif faaliyetler ve rekreasyon katılımı üzerinde yoğunlaştığını belirtmektedir. Bununla birlikte, elde edilen sonuçlara göre en fazla çalışılan konularda hâkim araştırma paradigması eğiliminin pozitivism olduğu tespit edilmiştir.

Boş zaman ve rekreasyon alanındaki lisansüstü tezlerin büyük çoğunluğunun yüksek lisans tezlerinden oluştuğu tespit edilmiştir. Bu alanda yeterli sayıda bilim uzmanlarının yetiştiği sonucuna varılmıştır. Çalışmadan elde edilen diğer bir sonuç ise, boş zaman ve rekreasyon konusundaki çalışmaların büyük oranda pragmatist/işlevselci perspektifte ele alınmasıdır. Gerek nicel gerekse nitel araştırmaların büyük çoğunluğunda pragmatist düşüncenin hâkim olduğu tespit edilmiştir. Bunun temel nedeni bu alandaki eğitim müfredatının sektöre yönelik olmasından kaynaklı olabilir. Ayrıca bu durum alandaki “normal bilimin” sürdüğünü göstermektedir.

Literatürde, turizm, boş zaman ve rekreasyon konulu makalelerin veya lisansüstü tezlerin bibliometrik analizini yapan yabancı (bkz. Cardosa, Silva, Almeida ve Santos, 2020; Vishwakarma ve Mukherjee, 2019; Merigó vd., 2020) ve yerli çalışmalar (bkz. Toker, 2021; Yersüren ve Özel, 2020; Gözen, 2020; Metin, 2015) mevcut olmasına karşın araştırma paradigması üzerine yapılan çalışmalar sınırlı düzeydedir. Çıvak ve Sezerel (2018), Türkiye’de turizm alanında yayınlanan makalelerdeki hâkim paradigmayı; Yayla ve Ergün (2020) turizm alanında Türkçe lisansüstü tezlerdeki hâkim paradigmayı incelemiştir. Her iki çalışmada da hâkim paradigmanın pozitivism olduğu saptanmıştır. Bu çalışma literatürde araştırma paradigması üzerine yapılmış çalışmalarla benzer sonuçlar içermektedir. Çalışmanın,

boş zaman ve rekreasyon konusundaki paradigma eğilimini göstermesi bakımından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışma 2017-2021 yılları arasındaki beş yıllık dönemde yapılmış Türkçe lisansüstü tezlerle sınırlıdır. İleride yapılacak araştırmalarda boş zaman ve rekreasyon alanına yönelik Türkçe ve İngilizce makalelerin ve lisansüstü tezlerin dahil edilmesi ve tarihsel olarak ilk çalışmalardan başlanması paradigma eğilimlerinin bütüncül bir şekilde ortaya konması için yararlı olacaktır.

Beyan

Makalenin tüm yazarlarının makale sürecine verdikleri katkı eşittir. Yazarların bildirmesi gereken herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

- Akiş Roney, S. (2011). Bilimsel araştırma nedir?. *Anatolia: Turizm Araştırmaların Dergisi*, 22(2): 211-215.
- Barrios, M., Borrego, A., Vilaginés, A., Ollé, C., & Somoza, M. (2008). A bibliometric study of psychological research on tourism. *Scientometrics*, 77(3), 453-467.
- Bazeley, P., & Jackson, K. (2013). *Qualitative data analysis with NVivo*. SAGE publications limited.
- Bourdieu, P. (2018). *Eril tahakküm*. (Çev.) Y. Bediz İstanbul: Bağlam.
- Broadus, R. N. (1987). Toward a definition of "bibliometrics". *Scientometrics*, 12(5-6), 373-379.
- Burrell, G., & Morgan, G. (1979). *Sociological Paradigms and Organisational Analysis*. London: Heinemann.
- Cardoso, L., Silva, R., Almeida, G. G. F. D., & Lima Santos, L. (2020). A bibliometric model to analyze country research performance: SciVal topic prominence approach in tourism, Leisure and Hospitality. *Sustainability*, 12(23), 9897.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Research methods in education* (sixth edition). New York: Routledge.
- Cresswell, J. W. (2014). *Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. (Ed.) S. Beşir Demir. Ankara: Eğiten Kitabevi.
- Creswell, John W., & Vicki L. Plano Clark. 2011. *Designing and conducting mixed methods research*, 2nd ed. Thousand Oaks: Sage.
- Crotty, M. (1998). *The foundations of social research*. London: Sage.
- Çıvak, B., & Sezerel, H. (2018). Araştırma paradigmaları ve turizm yazını. *Turizm Akademik Dergisi*, 5(1), 1-14.
- Çiçek, D., & Kozak, N. (2012). Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanan hakem denetimli makalelerin bibliyometrik profili. *Türk Kütüphaneciliği*, 26(4), 734-756.
- Demirbulat, Ö. G., & Dinç, N. T. (2017). Sürdürülebilir turizm konulu lisansüstü tezlerin bibliyometrik profili. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 14(2), 20-30.
- Diodato, V. P., & Gellatly, P. (2013). *Dictionary of bibliometrics*. Routledge.

- Freire, P. (2006). *Ezilenlerin pedagojisi*. (Çev.) Z. D. Hattatoğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Glesne, C. (2014). *Nitel araştırmaya giriş* (4. baskı). (Çev.) A. Ersoy & P. Yalçınoğlu. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gözen, E. (2020). Rekreasyon bilim dalının geçmişten günümüze bibliyometrik analizi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19(2), 572-588.
- Hall, C. M. (2011). Publish and perish? Bibliometric analysis, journal ranking and the assessment of research quality in tourism. *Tourism Management*, 32(1), 16-27.
- Jacquotte, D. (2002). *Ontology*. Chesham: Acumen
- Koçel, T. (2003). *İşletme yöneticiliği*, İstanbul: Beta.
- Koseoglu, M. A., Rahimi, R., Okumus, F., & Liu, J. (2016). Bibliometric studies in tourism. *Annals of Tourism Research*, 61, 180-198.
- Krauss, S. E. (2005). Research paradigms and meaning making: A primer. *The Qualitative Report*. 10(4):758-770.
- Kuhn, T. S. (2017). *Bilimsel devrimlerin yapısı* (9. Baskı). Çev. Nilüfer Kuyuş. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Lincoln, Y. 1990. The making of a constructivist: A remembrance of transformations past. In *The Paradigm Dialog*. Ed. Egon G. Guba. Newbury Park: Sage.
- Merigó, J. M., Mulet-Forteza, C., Martorell, O. ve Merigó-Lindah, C. (2020). Scientific research in the tourism, leisure and hospitality field: A bibliometric analysis. *Anatolia*, 31(3), 494-508.
- Metin, T. C. (2015). *Boş zaman literatürünün Dünya'daki gelişimi: Leisure Science dergisinde yayımlanan makaleler üzerine inceleme* (Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Neuman, W. L. (2016). *Toplumsal araştırma yöntemleri* (Cilt I). Çev. Sedef Özge. Ankara: Yayın Odası.
- Niñerola, A., Sánchez-Rebull, M. V., & Hernández-Lara, A. B. (2019). Tourism research on sustainability: A bibliometric analysis. *Sustainability*, 11(5), 1377.
- Okumus, B., Koseoglu, M. A., & Ma, F. (2018). Food and gastronomy research in tourism and hospitality: A bibliometric analysis. *International Journal of Hospitality Management*, 73, 64-74.
- Özel, Ç. H., & Kozak, N. (2012). Turizm pazarlaması alanının bibliyometrik profili (2000-2010) ve bir atf analizi çalışması. *Türk Kütüphaneciliği*, 26(4), 715-733.
- Özen Ş. (2002). Türkiye'deki örgütler/yönetim araştırmalarında törenselleşme sorunu. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 5-31.
- Öztürk, Ü. (2012). Thomas Kuhn'un paradigma kavrayışı üzerine analitik bir irdeleme. *Kaygı: Uludağ Ü. Fen-Edebiyat F. Felsefe D*, 19, 173-191.
- Palmer, A. L., Sese, A., & Montano, J. J. (2005). Tourism and statistics: Bibliometric study 1998–2002. *Annals of Tourism Research*, 32(1), 167-178.
- Patton, M. Q. 2002. *Qualitative research and evaluation methods*, 3rd ed. Thousand Oaks: Sage Publications.

- Prasad, P. (2005). *Crafting qualitative research: Working in the postpositivist traditions*. Armonk, New York: ME Shape.
- Quine, W. V. O. (1969). *Epistemology naturalized*, 69-90.
- Schulze, S. (2003). Views on the combination of quantitative and qualitative research approaches. *Progressio*, 25(2), 8-20
- Scotland, J. (2012). Exploring the philosophical underpinnings of research: Relating ontology and epistemology to the methodology and methods of the scientific, interpretive, and critical research paradigms. *English Language Teaching*, 5(9), 9-16.
- Scott, J. C. (2018). *Tahakküm ve direniş sanatları*. Çev. A. Türker. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sengupta, I. N. (1988). *Bibliometric research: Growth of biomedical literature*. SBA Publications.
- Tayfun, A., Küçükergin, F. N., Aysen, E., Eren, A., & Özekici, Y. K. (2016). Turizm alanında yazılan lisansüstü tezlerle yönelik bibliyometrik bir analiz. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, (1), 50-69.
- Toker, A. (2021). Yayınla veya yok ol! Rekreasyon yönetimi araştırmaları nereye gidiyor? Bibliyometrik bir değerlendirme. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 2107–2126.
- Tribe, J. (2001). Research paradigms and the tourism curriculum. *Journal of Travel Research*, 39, 442-448.
- Tuli, F. (2010). The basis of distinction between qualitative and quantitative research in social science: Reflection on ontological, epistemological and methodological perspectives. *Ethiopian Journal of Education and Sciences*, 6(1).
- Tutar, H. (2013). *İşletme ve yönetim terimleri ansiklopedik sözlük*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Vishwakarma, P., & Mukherjee, S. (2019). Forty-three years journey of tourism recreation research: a bibliometric analysis. *Tourism Recreation Research*, 44(4), 403-418.
- Yayla, Ö., & Ergün, G. S. (2020). Sosyal Bilimlerde Paradigma İkilemi: Turizm Alanında Yazılmış Lisansüstü Tezler Üzerine Bir İnceleme. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 1624-1639.
- Yersüren, S., & Özel, Ç. H. (2020). Boş zaman ve rekreasyon konulu tezler üzerine bibliyometrik bir çalışma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 1139-1159.
- Zupic, I., & Čater, T. (2015). Bibliometric methods in management and organization. *Organizational Research Methods*, 18(3), 429-472.

Research Paradigm Tendency in Graduate Theses on Leisure and Recreation

Barış ÇIVAK

Anadolu University, Faculty of Tourism, Eskişehir/Turkey

Oktay EMİR

Anadolu University, Faculty of Open Education, Eskişehir/Turkey

Extensive Summary

Introduction

Social scientists study many diverse and complex phenomena in their disciplines or interdisciplinary studies. In order to define, investigate and understand these social phenomena, researchers study from a paradigm, whether they are aware of it or not. For most of the 20th century, the research methodology used in the social sciences was largely based on the positivist view, which was transferred from the natural sciences and concerned with investigating what could be observed and measured. However, in recent years, some researchers in social sciences have begun to abandon this understanding and turn to alternative paradigms (Tuli, 2010, p. 98). These paradigms, which are outside the positivist paradigm, are classified as the interpretative paradigm that focuses on understanding and explaining social phenomena, and the critical paradigm that criticizes ideology and examines the practices of alienation, commodification, oppression (Çıvak & Sezerel, 2018). Cohen, Manion, and Morrison (2007) state that positivist and interpretive paradigm are the two dominant worldviews, and this distinction causes a quantitative and qualitative distinction.

The main purpose of this study is to reveal research paradigm trends in the field of leisure and recreation. In the literature, there are domestic and foreign bibliometric analyzes of tourism, leisure and recreation studies. However, studies on the research paradigm seem to be limited. In this study, the dominant paradigm and alternative paradigms in graduate studies in the field of leisure and recreation were examined. In this respect, it is thought that the study will contribute to the literature.

Method

In this study, it was aimed to determine the paradigm trends of studies conducted in the field of leisure and recreation, and bibliometric analysis was used for this purpose. During the search, 200 graduate theses were reached. However, 198 postgraduate theses were examined because the access of one study was restricted and another study was unrelated to the field. While making the paradigm classification, the triple classification accepted in the literature was preferred (Glesne, 2014; Tribe, 2001).

Findings

According to the analyzes, it is seen that the subject of leisure and recreation is a common work area of different disciplines. It attracts researchers in Health Sciences, Natural Sciences, Educational Sciences, Fine Arts and Social Sciences. In the postgraduate theses of the last five years, the subject of leisure and recreation has been studied in different departments. Accordingly, it is mostly studied in the departments of "Recreation Management", "Physical Education and Sports". The positivist paradigm, in which the paradigm tendency is examined in the departments, is

the dominant paradigm; It is seen that the interpretive and critical paradigm can find a limited place in scientific research. Studies are mostly built on the sociology of regulation (positivism and interpretive); it seems that the sociology of radical change has little reference. It is noteworthy that only two critical studies were conducted on leisure and recreation.

According to the findings, 88.4% of graduate theses (175 studies) are master's theses, 10.6% are doctoral theses (21 studies), and 1% (2 studies) are specialty theses in medicine. A study of the paradigm trend of master's theses by year shows that the positivist paradigm prevailed at 94.7% in 2017, and in the following years this ratio gradually decreased. In 2021, when the trend towards the interpretive paradigm is increasing, it is seen that it is 27.3%. When the doctoral theses are examined, it is seen that while all of the doctoral theses made between 2017 and 2019 are positivist, one of the 7 studies made in 2020 is interpreted with a positivist paradigm. Two studies conducted in 2021, one with a positivist and the other with an interpretative paradigm. In the last five years, no critical paradigm has been encountered in doctoral theses.

It has been determined that positivism is the dominant paradigm in graduate theses on leisure and recreation, but this trend has decreased over the years. The fact that the dominant research paradigm in this field is positivism shows that "normal science" operates with a positivist paradigm.

According to the findings, it is seen that the quantitative research method, which is identified with positivism, is more preferred in postgraduate theses. Accordingly, out of 198 studies, it is seen that the quantitative method was preferred in 160 studies (80.8%), the qualitative method in 30 studies (15.2%), and the mixed method in 4 studies (8%). In addition, it was seen that the subjects of leisure and recreation evaluation (n=66), examination of recreation areas (n=20), attitude towards leisure and recreation activities (n=13), and the effect of recreational activities (n=13) were studied in the postgraduate theses, respectively. Considering the paradigm tendency according to the subjects, it is seen that the subjects are mostly handled with the positivist paradigm.

Results

As a result of the analyzes, it was determined that the dominant research paradigm in the postgraduate theses is the positivist paradigm with a rate of 84.8%. It has been determined that the majority of researchers adopt realism (ontologically), and positivism (epistemologically). Ontology and epistemology in social sciences affect the type of research methodology chosen, which in turn directs the selection of research design and tools (Tuli, 2010, p. 105). In addition, since ontological and epistemological assumptions affect human nature, it has been observed that researchers adopt a deterministic perspective and tend to benefit from quantitative methods.

It has been determined that the subject of leisure and recreation attracts the attention of different disciplines and is studied in health, nature, education, fine arts and social sciences. However, it has been observed that it is mostly studied in the field of social sciences. It has been determined that most of the studies in the field are on leisure and recreation evaluation, examination of recreation areas, attitude towards leisure and recreation activities. Toker (2021), in his examination of graduate theses in the recreation department, states that theses mostly focus on recreational activities and recreational participation. However, according to the results obtained, it has been determined that the dominant research paradigm tendency is positivism in the most studied subjects.

It has been determined that the vast majority of postgraduate theses in the field of leisure and recreation consist of master's theses. Another result obtained from the study is that studies on leisure and recreation are mostly handled in a pragmatist/functionalist perspective. It has been determined that pragmatist thought is dominant in the majority of both quantitative and qualitative studies. The main reason for this may be due to the fact that the training curriculum in this field is sector-oriented.

In the literature, foreign (see Cardoso et al., 2020; Vishwakarma and Mukherjee, 2019; Merigó et al., 2020) and domestic studies (see Toker, 2021; Yersuren and Özel, 2020; Gözen, 2020; Metin, 2015) are available, but these studies do not seem to address research paradigm trends. In this study, it is thought that will contribute to the existing literature by examining the paradigm trends of Turkish graduate theses on leisure and recreation.

The study is limited to Turkish postgraduate theses in the five-year period between 2017-2021. It will be useful to include Turkish and English articles and postgraduate theses on leisure and recreation in future research and to start from the first historical studies in order to reveal the paradigm trends in a holistic way.